

# „RADIKALSKI GLASNIK“, št. 9. Službena obvestila Nar. rad. stranke za Slovenijo.

## Iz naroda — za narod!

### O narodni vladi.

#### Kakšna je bila vlada v Avstro-Ogrski?

Neobhodno je potrebno, da malo natančneje dožene, kakšna država je bila Avstro-Ogrska monarhija, da vidimo kakšna je bila njena vlada. Potrebno je, da to storimo, ker moremo edino na ta način spoznati razliko med Avstrijo in našo svobodno narodno državo, da vidimo točno, koga smo se osvobodili, kaj smo z našim osvobođenjem dosegli, da vidimo vse dobre strani prave narodne vlade.

V prejšnji dobi je živel nemška obitelj, ki se je imenovala Habsburg. Ta obitelj je bila zelo premožna. Pod svojim gospodstvom je imela eno samo pokrajino, katera se je tudi nazivala Habsburg. Ta obitelj je bila vedno bolj bogata, in se je razširjala v srednjem veku, dokler ni polagoma dobila mnogo novih pokrajin, zemelj. Ko se je ta družina ojačila, je po takratnem običaju ustvarila svojo državo in imenovala za kralja člana svoje družine.

Narod, kmetijski stan, ki je roboval tej družini, jo je moral vzdrževati, razen tega pa je moral vzdrževati vojaštvo, ki ji je bilo potrebno, nadalje vse uradnike, ki so nadzorovali njihovo imetje, urili vojaštvo in orožju itd.

Na ta način so Habsburški odvzeli našim slovanskim bratom Čehom njih narodno državo in so jo podvržili ostalim habsburškim zemljam. Ravno tako so odvzeli bratom Poljakom del njihove države in ravno tako ugrabili zemlje Slovincem in Hrvatov. En član njihove družine je bil oženjen s hčerjo madžarskega vladarja, kateri ni imel naslednika, tako je ta žena prinesla za doto vse in tako je ta žena prinesla za doto vse in tako je ta žena prinesla za doto vse.

Dasiravno je bila v habsburški monarhiji večina podanikov — Slovanov, so vendar nad njimi vladali Nemci. Vsi Slovanov so bila prosta raja, ki so morali samo plačevati davke in služiti kot vojniki, a za vse to niso nič dobili. Ali ne samo to, za plačilo so jih celo še preganjali, obešali in ubijali. Zlasti v starejšem času. Slovan, izmed katerih je bilo Srbov, Hrvatov in Slovincem okoli 8 milijonov, so morali samo delati, opravljati vojaško službo umirati za korist Nemcev in Madžarov. Z onim, kar bi morali dati Slovanom, kar bi ti krvavo zaslužili, so se bogatili Nemci in Madžari, kateri so bili habsburški rodbini edini sigurni. Od časa do časa so napravili nekaj za Sloane, ali Habsburžani in njih vlada je delala vedno le za svoje ljudi.

V Avstriji je bil vladar vrhovni gospodar. On je ukazoval, napovedoval vojske, sklepal mir itd. In za vse to, ni nikoli svojih podanikov niti vprašal. Vsi ti so se morali slepo pokoriti vladarjevi volji, o kateri je on rekel, da je božanskega porekla, zato, da je sveta. Gorje onemu, ki bi se vladarjevi volji in njegovim zakonom protivil!

Države take vrste imenujemo

absolutistične države.

V takih državah imenuje kralj svoje ministre, vlado, ki jo ima, dokler se mu

poljubi, a kadar se mu zdi, jo poljubno odstavi, izpremeni, zopet postavi itd. Da bi Habsburžani mogli čim bolj vladati in vse narodnosti imeti podrejene in jih izrabljati v korist nemških in madžarskih velikašev, so ustvarili gotov način upravljanja s pomočjo dobro izšolanih uradnikov. Avstrija je dala tem uradnikom veliko moč tako, da so bili ti uradniki stebri države, oni so imeli velik vpliv na vse državne posle. Po večini je Avstrija s pomočjo takih uradnikov, katere je plačala boljše kakor vse druge države v Evropi, sestavljala svoje vlade. To so bile kraljevske vlade, a ta način vladanja s pomočjo uradnikov, ker imajo ti uradniki velik vpliv kako bi se kmetu pomagalo, kako bi rokrali, a tako državo

birokratsko državo.

Razen takega uradništva, ki je bilo podrejeno samo vladi, odnosno samo vladarju, je imela Avstrija tudi dobro urejeno policijo. Res, policija se je brigala za javno varnost v državi ali razen tega je vršila za Avstrijo mnogo koristnejšo službo, to je — preprečila bi vsak najmanjši poskus, da se kdo zavzame, da se kako mesto povzdigne in napreduje, da se izvrši kaka dobra stvar za narod itd. S takim

policijskim sistemom,

policijskim načinom vladanja je Avstrija z budnim očesom gledala na javno življenje svojih državljanov in bila vedno pripravljena, da prepreči vse, kar ji ne bi bilo po volji.

Za policijo je Avstrija trošila ogromne vsote denarja. S pomočjo policije je širila avstrijsko državno idejo in razne druge pokrete, rušila je pravo narodno moč in prepovedala vsako organizacijo naroda. Društva in udruženja, ki ji niso bila po volji, pa naj so imela ta društva še tako korist, ona jih je zabanjevala in razdirala. V Avstriji je zadostovalo, da je napravil policist ovadbo, da se je v nekem društvu razpravljalo o tem, kako bi se kmetu odpomoglo, kako bi se ga naučili čitati in pisati, takoj je Avstrija tako društvo razpustila, pod pretvezo, da hoče to društvo s pomočjo prosvete narod nahujskati na upor in revolucijo, takoj je proglasila to delo za protidržavno. Avstrija ni enako skrbela za dobrobit vseh državljanov v državi; ona je skrbela za nemške in madžarske velikaše, barone, grofe, višje uradništvo in častništvo ter višje duhovništvo.

V Avstro-Ogrski je obstajala nad civilno oblastjo, vojaška oblast...

Militarizem,

ki je bil v Avstriji eden najjačih državnih stebrov. Sinovi visokih »plemenitaških rodbin« so dobivali, brez vsakih sposobnosti, najvišje čine v vojski. Do teh mest seveda niso mogli priti sinovi kmetov in meščanov.

V Avstriji je bila vsa državna uprava podrejena militarizmu. Častniki so tvorili poseben družabni stan (kasta), ki je imel svoje interese in težnje. Kaj takega je v pravih svobodnih narodnih in demokratičnih državah nemogoče.

Vsako delo za narodno stvar je Avstrija smatrala za protidržavno agitacijo. Kjer je mogla, je sejala prepir in razdor. Na tak lep način je ona spravila

v prepir cele vasi in se posluževala potem orožništva, duhovništva in sploh vseh sredstev njene politike, to je, načina upravljanja države.

Ako nikdo drugi, južni Slovani prav dobro vedo, kako je Avstrija sejala razdor in sovraštvo med istokrvnimi brati, Srbi, Hrvati in Slovinci. Mi smo bili tudi taki eden napram drugemu, da ni skoro nikoli eden k drugemu prihajal, nismo medsebojno sklepali zakonov, ampak nasprotno, mi smo smatrali to za narodno izdajstvo. Da bi Avstrija ta svoj cilj dosegla, se ni niti najmanj sramovala poslužiti se za to svete cerkve.

Avstrija je protežirala duhovništvo in tako je stvorila

klerikalizem.

Ona je duhovnike bogato nagradila in dobro plačala, osobito škofo in višje duhovništvo in je tudi tako svojo oblast s pomočjo duhovništva zasigurala.

Mnogi ljudje so na račun tega klerikalnega načina upravljanja živeli in mnogi duhovniki so svojo vzvišeno misijo, katero jim je dala sveta cerkev, podredili svojim osebnim in stanovskim interesom. Vsak nesebični narodni duhovnik, ki ni hotel služiti temu sistemu, padel je javno preganjan kot žrtev klerikalne reakcije. Avstrija je branila duhovništvo, ki je izžemalo narod čim bolj. Ona jih je sama priganjala, naj ga z raznimi desetninami izjemajo itd.

Na ta način niso bili mnogi duhovniki v službi vere, cerkve in svojih vernikov, ampak v službi vladarja in svojega žepa. Razume se, da ne bode v narodni državi kaj takega in za to na primer v Srbiji ni klerikalizma. Duhovnik mora služiti Bogu in narodu, pa nobenemu drugemu! Treba je, da bo on pravi prijatelj naroda, da ga uči in nagonja k dobremu, plemenitemu, da preporedi njegovo dušo. Narod sam si mora izbirati duhovnike in jim s pomočjo državnega organizma preskrbeti primerno življenje, da se tem lažje posveti svojem vzvišenemu poklicu.

In ako tako nadalje pregledujemo sredstva avstrijske politike, bomo videli, da narod sam, široki sloji naroda, niso nikoli prišli do besede. — V Avstriji se je vladalo od zgoraj navzdol. Narod je moral poslušati in ubogati, gorje pa onemu, kateri bi se drznil ugovarjati, gorje onemu, kateri bi poskusil iti med narod, in ga z besedo ali peresom učiti, kako mu bo boljše.

Poznano je dejstvo, da je Avstrija zavestno držala narod v neznanju, ker je vedela, da ji ne bo več obstanka, če

se narod zave in napreduje. To so vedeli tudi avstrijski uradniki, policisti in častniki, orožniki in duhovniki in ravno radi tega so ti ljudje z vso silo branili Avstrijo in gledali na to, da bi živela do večnosti. Ti ljudje so imeli popolnoma krepko vero, da bo Avstrija vedno jaka in močna. To svojo vero so zapisovali s petimi samoglasniki.

A. E. I. O. U.

kar znači v latinskem jeziku: Avstrija erit in orbe ultima, kar bi se glasilo v slovenščini — Avstrija bo obstojala do konca sveta.

Kako je končala Avstrija in kako se je ta gospoda prevarila v računu, ni treba, da vam pripovedujem, ker to vsi dobro veste, pa čeprav se niste mogoče nikoli bavili s politiko.

Iz vsega tega je jasno, da je bila Avstrija absolutistična država, njen vladar vrhovni gospodar, a avstrijska vlada v službi vladarja. Radi tega ni bila narodna in ni bila demokratska, ampak bila je aristokratska, militaristična, birokratska, policijska in klerikalna vlada.

Kakor vsaka država, katera se poslužuje aristokratskega, militarističnega, birokratskega, policijskega in klerikalnega načina vladanja, in katera podredi interese naroda interesom vladarja in od njega pooblaščenih stanov, tako je morala tudi Avstrija prej ali slej propasti. Ona je propadla in nje hvala bogu ni več.

Ko vse to poznamo, nam mora biti jasno, kakšnega vraga smo se osvobodili. Gorje nam, če bi Avstrija v svetovni vojni zmagala. Vse vojne stroške bi morali v prvi vrsti plačati mi, vso škodo, katero je povzročila strašna vojna, bi morali mi popraviti. V materinem jeziku ne bi smeli niti spregovoriti niti moliti k Bogu. V Ljubljani ne bi bilo niti ene slovenske trgovine, cela Ljubljana bi plavala v nemških in nemškutarskih vodah. Ne bi se čula lepa slovenska pesem, vse bi bilo mrtvo in neveselo...

Glejte, bratje kmetje, katerim podajam ta čamek, pomislite, v kako škodo je bila avstrijska politika za cel naš narod, osobito pa za Vas, bedne in neuke. Če vse to dobro premislimo in ako si pred očmi vso to sliko, nam mora biti jasno, kaj smo s celokupnim narodnim osvobođenjem dosegli, kaj pomeni za nas svobodna narodna država. O tem bo govor v naslednji številki »Radikalnega Glasnika«.

Ljubo D. Jurković.

## Odkod protisrbska gonja.

Treba je pibiti, da med slovenskim ljudstvom ni prav nobenega sovraštva do Srbov. Za to tudi ni prav nobenega razloga. Pred vojsko je naš priprosti človek vedel o Srbih jako malo, a to, kar je vedel, mu je zamoglo biti samo simpatično.

Vedel je, da govoré neki jezik, ki je popolnoma podoben našemu — in to mu je bilo všeč.

Vedel je, da se vedno tolčejo s Turkom in to mu je bilo še bolj všeč.

Vedel je, da so v neprijatelstvu z Avstrijo in z Madžarsko — in to mu je bilo tudi všeč.

Torej ni imel nikakršnega razloga, da bi bil neprijatelj Srbov.

Drugeče je bilo z onimi Slovinci, ki so stali pod nemškim vplivom ali s takozvanimi nemškutariji. Človek, ki je neprestano živel v nemškem društvu čital samo nemške časnike, hodil na

demška zborovanja in bil član nemških društev, se je z vsem drugim navzel tudi nemškega sovraštva do Srbov. To ni moglo biti drugače. Po vojni se pričenjajo ti izgubljeni sinovi vračati domov, priznavajo se zopet za Slovence. Kakor so poprej mnogi Slovinci iz dobičarije in iz strahu prehajali k Nemcem, tako se zdaj iz istih razlogov vračajo nazaj k Slovenstvu. Toda staro mišljenje je ostalo, tudi sovraštva in zaničevanja do Srbov niso opustili. To velja zlasti za kraje ob državni meji. Mnogi so bili nemškutariji iz nevednosti in te duševne bolečine ni mogoče hitro ozdraviti. Zlasti če je še združena z nadutostjo, kakor je bilo pri nemškutarijih. — Resnični »srbofobi« so pri nas torej samo nemškutariji in bivši nemškutariji.

Med nemškutarjem in resničnim zavdnim Slovincem ni bilo pri nas jas-

no določene meje. Zamogel je kdo biti zelo navdušen Slovenec, toda v gotovih rečeh je stal čisto pod nemškim vplivom. To je bila posledica popolnoma nemške vzgoje in sploh cele nemške duševne hrane. Tako n. pr. so mnogi zelo navdušeni Slovinci imeli pretirane pojme o nemški solidnosti, ali pa veliko preziranje za francosko kulturo. Tudi to je bil vpliv germanizacije. Tako smo imeli slovenske inteligente in polinteligente, ki sicer niso sovražili Srbov, obratno so iz celega srca želeli, da se žnjimi združimo, toda so imeli o njih zelo nizke in prezirljive pojme. Tu ni mogoče govoriti o srbofobiji, nego samo o nepoznavanju, katero pa zamore v praktičnem življenju imeti zelo neprijetne posledice.

Vojna ni v tem oziru mnogo spremenila. Naš priprosti človek je šel v vojsko proti Srbom brez vsakega sovraštva. Ko se je vrnil, je celo z zadovoljstvom pripovedoval, kako slavno so Srbi tolkli Avstrijce. Izjemo je delalo nekoliko inteligentov in polinteligentov, ki so kazali protisrbsko navdušenje, toda bolj da se prikupijo svojim predpostavljenim in zadobe materijalne koristi, kakor pa so iz sovraštva do Srbov.

Ponašanje onih Srbov, ki so po vojski začeli prihajati v naše kraje je bilo vedno tako, da jih ni delalo nesimpatije. Zlasti srbski oficirji so s svojim lepim in taktičnim ponašanjem zadobili ugled srbskemu imenu. »Der Serbe ist ein Kavalier.« govore celo naši Nemci o srbskih oficirjih.

In vendar opažamo, da na Slovenskem narašča neprijateljstvo in celo mržnja do Srbov.

Kaj je temu vzrok.

Glavni in menda edini vzrok je »protisrbska gonja«, ki se razvija po časopisju in po shodih.

Po propadu Avstrije ni zavladal in ni mogel zavladati raj na zemlji. Treba je bilo reči ljudstvu, da se bodo posledice vojne občutile še jako dolgo in da cel človeški rod ne bo mogel popraviti, kar se je pokončalo med vojno. Toda namesto tega so razni voditelji iznašli, da je ugodnejše in lažje in uspešnejše, ako se dela z demagogijo. Začeli so obetati ljudstvu, n. pr., da odslej ne bo nobene vojaščine, da bo zavladala neka nepoznana svoboda, kar je človek razumel predvsem, da ne bo plačeval davkov, da bo lahko tihotapil itd. Ako bi bili priznali, da bo vojska imela težke posledice, bi bili morali oboditi vse one, ki so hujskali in navduševali za vojno. Tega pa niso marali.

V ljudstvu so se vzbujale neke nade in neka pričakovanja, katerih nikakor ni bilo mogoče uresničiti. Treba je bilo uvesti državni red z vojaštvom in z davki in z vsemi onimi atributi, katere mora imeti »kraljestvo tega sveta«. Vedno bolj so začele pritiskati posledice vojne. Politične razmere se ne morejo lahko urediti a to zopet v glavnem po krivdi raznih »Prečanov«, ki z doma niso prinesli one politične vzgoje in razuma, kot je potreben za osnavljanje države.

Ljudstvu je bilo treba povedati, kaj je temu vzrok? Sebe bi bilo mogoče dolžiti, najlažje je bilo vso krivdo metati na Srba, ki se ni mogel braniti. Moraš k vojakom, kriv je Srb. Če bi bilo po našem, bi vladal na zemlji »večni mir«. Moraš plačati davek, kriv je Srb. Kriva je ona »srbska korupcija«, ki samo zapravlja, krivo je srbsko činovništvo, ki je nesposobno, leno in koruptno, kriva je srbska diplo-

## Spomin iz časa zaječarskega upora.

Štefan A. Štefanović.  
Glavni odbor narodne radikalne stranke in njegov arhiv.

Član kvarta Djokić je govoril nekaj čudovito mirnemu Stevanu in ta je zopet nekaj odgovarjal, med tem ko je odpiral veliko Wertheimovo blagajno in jemal iz nje vse papirje, denar in knjige. Vse to je vvrščal na veliki, beli klopi zraven blagajne, in ko jo je izpraznil, je nadaljeval razgovor. Na vprašanje člana Djokića, je Stevan mirno in duhovito odgovarjal, in ko je začel bilježevati njegove besede, je siromak Stevan skrivoma poškilil v prodajalno in me gledal samo kako jaz vedno močnejše udarjam po sodih.

Ko je vse zapisal, je začel član skrbno pregledavati vse papirje. In niti najmanjši košček ni ostal, ne da bi ga bili z obeh strani pregledali; niti en list v knjigah ni ostal neobrnjen in ne pregledan, celo debele platnice trgovskih knjig so bile najskrbneje pregledane, če ni morda vložen v nje kak košček papirja, ki bi lahko odkril, kar so oblasti tako žaljivo iskale.

V tem trenutku je vsa moja pažnja bila naperjena na to, kar se je godilo v pisarni, med tem ko sem istočasno brisal z rokami prah po sodih, in pazil, da žandarji pri vratih ne zapazijo mojega zanimanja za to preiskavo.

Tisoč misli, vse v enem trenutku, šinilo mi je skozi mojo otroško glavo. Kdo vé — mislil sem si sam pri sebi — mogoče bi policija po preiskavi blagajne preiskala tudi mene in bo seveda našla vse, kar mi je Stevan izročil. Nisem niti smel, niti mogel, vpričo žandarjev se splaziti iz prodajalnice, ali nekaj sem moral za vsako ceno povzeti, da se izvlečem iz težkega položaja in rešim one papirje, ki so me žgali na mojih prsih kakor žerjavica.

Skozi možgane mi je šinila misel. Z malim omelom sem imenitno zgrabil celo skladalnice porcelanastih posod, ki so treščile z omare na tla in se razletele na tisoč drobcev po celi prodajalni. Velika črepinja prifrči do ušes člana Djokića, ki odpre vrata pisarne in mi zabrusi: »Poberi se ven, ti osel! ali moraš ravno zdaj pospravljati v prodajalno?«

Nisem čakal, da mi ponovi to povelje, navidežno zelo poparjen sem izginil iz prodajalne, in pustil žandarje, da z nogami razbrskajo koščke »karlsbadske posode«.

Ko sem se znašel na dvorišču, sem se oddahnil, kakor da mi je vzeta z ledij največja, polna lončarska košara.

Mirno sem šel čez dvorišče pod steklen hodnik, kjer je ravno stajal Danič zapiral okno. Z bliskovito brzino so se vrstile misli v moji glavi: kje naj skrijem ta zavoj v svojih nedrih? In spomnil sem se.

Spodaj v dvorišču, pod stanovanjem Daničevim, bila je neka šupa, v katero so čez dan zapirali stalno tudi psičico »Dijano«, ki je bila le ponoči puščena na svobodo, da kot vestni čuvar straži celo hišo. Zavlekel sem se v to mračno kolibo, polno bolh, božal sem Dijano, ki je mislila, da sem jo prišel spustiti, in ki je skakala okoli mene. V hipu izvlečem sveženj iz nedrih in ga vtaknem v temne špranje. A da ne bi zavoj slučajno od tam izpadel, zabil sem od znotraj majhen klin, na katerega je bila naslonjena pločevinasta posoda, kamor so sipali vsakdanjo hrano za Dijano.

Vse to se je izvršilo v par trenutkih. Jaz pa sem se izvlekel zopet na prosto, poln bolh, kar sem hitro občutil na svoji koži.

Čakal sem kaj še bo, cepetal z nogami okoli vrat prodajalne, in zmrzoval od strahu.

Čisto mirno, kakor da se ni nič posebnega pripetilo, me pokliče pokojni Stevan v prodajalno in mi pove, da je član odšel z žandarji. Na njegovo vprašanje sem mu odgovoril šepetaje, kaj sem storil s papirji.

»Dobro,« — odgovori mi ta vrli mož. »O vsem tem seveda ne črneš nikomur niti besedice.« Njegova resnost in pa važnost tega dogodka so napravile name tak utis, da zares o tem nikomur nikjer nisem znil besede.

Še isti večer je bil zavoj prenešen na varnejši kraj. Kam? To je vedel samo pokojni Stevan.

Ta nenadna policijska preiskava, z namenom, da dobio arhiv glavnega radikalnega odbora, je do danes ostala pri meni tajna, in nisem imel namena, da o tem pišem. In če me ne bi, eden najuglednejših članov radikalne stranke, ki še danes živi, naprosil, da mu dam fotografijo Stevana, ne bi mogoče še do danes popisal dogodka, katerega sedaj popisujem.

Tega dogodka sem se vselej spomnil, kadarkoli sem govoril s kakim članom glavnega odbora radikalne stranke, ki še sedaj živi in ki je bil še pred 40 leti gost Stevanove prodajalne. Vedno sem se spominjal prošlih dni mojega detinstva, in z zadovoljstvom sem se spominjal vsega, in sem si tudi

sam laskal, da sem storil nehoti kaj za ljudi, kateri so se posvetili dobrobiti države in naroda.

Ko je bil še dr. Laza Paču živ, mi je odzdravil pri vsakem srečanju z besedami »Pomozi ti Bog, dijaček!« Pokojni gosp. Stojan Protič, kateri me je pred vojno nekoč sprejel v svojem kabinetu, kot finančni minister, ko sem se mu prišel predstaviti, s svojim tankim glasom: »Hvala, poznam Vas še od prej: vi ste oni dijaček, ko ste bili nekdanj v trgovini pokojnega Steve Stevanovića ob Savi.«

Ko niso v blagajni pokojnega Steve Stevanovića, ki je bil blagajnik radikalnega odbora, nič dobili, so nadalje poizvedbe opustili. Čul sem, da je član kvarta Djokić izjavil pred nekaterimi ljudmi, da je zelo nerad ravno on bil prisiljen prevzeti policijsko preiskavo in je istočasno hvalil poštenost in korektnost pokojnega Stevana. Toda čez nekaj dni je dobil še težjo nalogo.

Na Dimitrijeva dan 1. 1883. ob pol 1. uri ponoči, se je zaslislalo močno trkanje na dvoriščnih vratih Stevanove hiše. Zvesta Dijana je ljuto lajala in napadla prihajalce, toda zaman. Član kvarta Djokić, spremljan od žandarjev, je udril v odprto predosbo Stevanovega stanovanja, in trkajoč zahteval, da mu odpro sobo, v kateri je spal Stevan.

macija, ki je kratkovidna, nesposobna, indolentna itd.

To je bilo v resnici najlažje, pisalo se je, kar se je hotelo, nikdo ni mogel ugovarjati in oporekati. Slehera slovenska hiša ima časopisje, marsikatera kmečka hišica je naročena na pet in še več listov, a velika večina teh listov si je izbrala takšno taktiko. Ni čudno torej, da se polagoma ljudstva prime in da prične omahovati. Seveda more to trajati samo nekaj časa, kajti na laži ni mogoče zasnovati trajnega dela. Toda na prihodnost se ne gleda, kakor se ni gledalo med vojno. Dovolj je, če pomore trenutno.

## Naše politično življenje in uradništvo.

Z ustanovitvijo radikalne stranke v Sloveniji in z razvojem njene ideje, smo mogli opaziti čudno mizlično razpoloženje uradništva napram njej. Temu ni krivo morebitno idejno nasprotstvo, ampak neumevanje položaja. Naš uradnik je postal zadnja leta brezbržen za politična razglabljanja in ne čuti potrebe pronicati v jedro in dušo posamezne politične grupe. Da je temu tako, nam glasno pričajo zadnje volitve, prav tako vsa pisana razkosanost in razcepljenost mišljenj, da je vsak enoten nastop že a priori zaduščen.

Uradniška beda in jetična borbenost za vsakdanji kruh je spravila vse uradništvo v apatijo. Nikjer ni opaziti tistih smelih poletov in razmahov, nikjer ni čuti, da bi se uradništvo intenzivno udejstvovalo v tej ali oni panogi kulturnega življenja, ki bi moralo biti za uradnika integralen del življenja.

Če pogledamo v politično življenje Slovencev v današnjih dneh, moramo na svojo žalost ugotoviti le nekako politično beganje, kolebanje iz ekstreme v ekstrem. To je politična nezrelost; prav ta brezbržnost je nam Slovence velik škodovala, dasi v svoji slepoti tega niti ne opažamo.

Vsa, dejanska in izumetničena razcepljenost in razkosanost v vse mogoče politične frakcije nas odvaja od eventuelnih gospodarskih in kulturnih dobrin, ki bi jih v enotnosti in skupnem boju prav lahko dosegli. Nikdar kot danes, se še nismo tako pričakali in lasali; da bi šlo za velike principe, dobro bi bilo pričkanje, ali lasamo se za malenkostne fantome, ki ne vsebujejo prav nič bistvenega v političnem boju.

Slovinci smo bili že odnekad na eni strani entuziasti, na drugi mrki črnogledi, skoro negativisti. V tej zadnji strasti vztrajamo že danes z vso trmoglavostjo. Le pogledimo v današnji terminologiji političnega hujkanja opozicijskih listov. Kdor ne pozna naše mentalitete, kdor ne pozna težko naše mlade države, bi mislil, da Slovence Beograd v resnici samo izjema in izgovarja. Izgleda, kakor da bi Slovenci vzdrževali ves državni aparat, tako kriče in hlastajo naši opozicijski. Res, da v zdravem političnem življenju opozicija vpliva razčiščevalno, res, da opozicija v zdravem političnem življenju kritikuje in nadzira delovanje aktivnih grup, toda pri nas opozicija vsega tega ne pozna, ne ve, da se opozicijsko delo tudi pozitivno delati; zato pa hoče na vsak način izpodkopati ugled države, ugled strank in to ne iz kake idejne potrebe, temveč iz same objestne ambicioznosti.

Vse tako kolebanje in beganje iz principa v princip vodi naše politično delovanje v nerensost. In če bo šlo to še dalje in če se v političnem oziru ne spametujemo, zna imeti za nas usodne žalostne posledice. Iz vseh teh vidikov nam je prav lahko razumljivo, da se uradništvo in tudi narod ni oprijel ideje NRS. Vsi mogoči klikarji, demagogi

Proti temu plemenskem in protiplemenskem stališču je treba postaviti čisto drugačno parolo. Ne plemenska zajednica in plemenska mržnja, nego zajednica vseh delavskih in poštenih slojev, ki vidi v tej državi svojo bodočnost proti onim, ki nas hočejo zatirati socialno ali razbiti — zavestno ali nezavestno — našo državo. Srbski, hrvaški in slovenski kmet in delavec imata skupne interese zoper svoje gospodarske zatiralce in neprijatelje njegove države.

To zajednico hoče ustvariti Narodna radikalna stranka.

so namenoma raztrosili nesramnih klevet o NRS, njenih predstavnikih. Nikdar jim ni prišlo na um, idejno polemizirati z njo, zato so sami impotentni, obregali so se le ob formalne nebitvenosti stranke, jih razpletli tako, kot bi idejnega obilježja stranki popolnoma nedostajalo.

V svoji slepoti so šli tako daleč, da so prezrli vse pozitivne uspehe v predzgodovini naše države in v sednjosti in so stopili le v oseben boj z nekaterimi njenimi predstavniki. Na poziv in na klic stranke, ki je oznanjala in oznanja enotno fronto idejnega udruženja in NRS se niso odzvali in tavajo še vedno v brezplodnem beganju in v sfriziranih kodrastih ditirambih na našo kulturo in evropsko civilizacijo.

Človek se mora danes čuditi, da se ravno uradništvo, od katerega bi pričakovali več uvidenosti in razsodnosti, ne strne v enotno radikalno fronto. Čudno je, da se ne zave potrebe skupnosti in ne uvidi njune sile po združitvi, s katero šele je mogoče postavljati pogoje za zboljšanje položaja, socialnega ali gospodarskega.

Zadnji čas se sicer opaža, da se mnenje o NRS čisti in da posamezniki, ki so spoznali eksistenčno potrebo nje tudi v Sloveniji, spoznali njeno plodno in resno delo, počasi prilajajo v njen tabor.

Predsedki, ki nimajo prav nikake podlage še manj pa resnosti, sicer še begajo nekatere; da bi demokraciji ne podžigali naših občutljivih negativistov, ki so tako zelo disponirani za obsojanje in kritikovanje, zdavna bi že izginili. Mnogi, ki vedo, da se demokraciji prav toliko velikosrbska stranka, kot radikalni, se sicer smejejo raznim narodnim »probuditeljem« in njihovim našimljenim izvajanjem.

Počasi uvidevat uradništvo, potem ko je bilo tolikrat in tako nečuvno razočarano, da mu ne preostaja drugega, kot oprijeti se edino močne državne stranke. Razumljivo je, da mu male in neznatne ne morejo odpomoci, razumljivo je tudi, da radikalna stranka ne more podpirati opozicijskega. Zato je nujen postulat, pridružiti se ji, nje program je zadosti širok, da se more v njej udejstvovati vsak in razmahniti v njej svoje sile do močnega izraza.

Sedaj, ko je osebnostni boj izravnani in je stranka NRS v Sloveniji na čistem in ko se je nemoteno vrgla na delo je interes vsega uradništva, da stopi v krog radikalne ideje, v njej uveljavi svoje zahteve v zanosu zavesti svojih dolžnosti in pravic. Le v enotnosti, skupnosti, v harmoniji naziranja je sila in možnost za doseg zboljšanja. Globoko smo uverjeni, da zboljšanje pride, kdaj in kako, to je odvisno od naše dobre volje in resnosti in od močne stranke NRS, ki se mora v Sloveniji razviti v najsilnejšo stranko.

Uradnik.

Ta pač ni slutil, da mu, po neuspehi preiskavi proti še večje zlo, kakor tudi njegovim prijateljem. Njegova soproga, videč v predsobi žandarje s puškami, na katerih so se svetlikali bajoneti, je preplašena vzbudila Stevana. Ko mu je povedala, da je v stanovanju policija, se je osvestil, skočil po koncu, se udaril z rokami po kolenih in rekel: »Propadel sem, vem kaj me čaka. Obvesti čimprej očeta, da ti pomaga v nesreči.«

Na ponovno trkanje policije, so se vrata v sobi odprla, in Stevana so brez vseh formalnosti, napol golega, z železjem na rokah, odvedli na hodnik.

Predno so hoteli oditi, so zahtevali policisti, da se jim odpro vse sobe, in so po vseh vogalih, pod posteljami in po pečeh nekoga iskali. Potem, ko niso nikogar našli, je član kvarta Đokić s strogim glasom vprašal: »Prijaznajte: ali je pri vas v hiši skrit Nikola Pašić!«

Dobivši negativen, pa pošten odgovor, so hoteli preiskati tudi stanovanje starega Daniča, toda ko so čuli, da je ta stric Milutina Garašanina, so opustili to namero. Dva žandara sta pograbila Stevana in ga napol oblečenega, tresočega se od mraza potisnila v voz, in ga odvedla v gornji grad, kjer so ga

zaprl v ječo. S Stevanom vred so bili prijeti in v Zaječar odvedeni še g. Raša Milošević, ki je še sedaj živ, a potem pokojni: Stojan Protić, Pera Todorović, Paja Mihajlović, Kosta Tašanović, Gigo Geršić in Andra Nikolić. V beogradske ječe so ostali vsi do 7. novembra tega leta, nato so vse odvedli v Zaječar. V Zaječarju so bili vsi okovani v železju, in ker ni bilo dovolj železa za vse prišlo, je dobil Stevan najtežje okove, katere so sneli z nog zločinca. Vsled ogromne teže okov, so bile obe noge Stevana pokrite z ranami, tako, da se ni mogel premikati. Posledica tega je bila, da mu je moral dr. Vojeslav star. v Subotici v deželni bolnišnici amputirati celo desno nogo.

Kljub temu, da so bili v tako težkem položaju, niso izgubili nade na skorajšnjo rešitev. Prepričani, da so delali vedno le za dobrobit naroda in države, so mirno pričakovali razsodbe prekega sode, kateri je bil takoj ustanovljen v Novem Sadu, in kateri je imel nalogo, izreči razsodbo nad prijatelji rodoljubi.

Glavnega člana Radikalnega Odbora, g. Nikola Pašića, takratnega inženjerja, sedanjega predsednika vlade, niso mogli najti, niti prijeti. One noči, ko ga je policija iskala po sobah pokojne-

## Pokret NRS v Sloveniji.

### Čestitka Akc. Odbora NRS krajevskemu domu.

Ob priliki Krstne Slave Nj. Vel. Kralja, je poslal akcijski odbor NRS sledečo brzojavko:

Njegovemu Veličanstvu kralju Aleksandru, lidža—Sarajevo.

Čestitamo h Krstni Slavi Vzvišenega Kraljevskega Doma. Naj Bog živi Dom Karadjordjevića!

Dr. Niko Župančič.  
Ministar na razpoloženju.

### Ljubljanski O.R.O.

BOROVNICA.

Tudi v našem kraju se širi NRS. Čeprav je naš KRO še mlad, se mu je vendar posrečilo, povzročiti vsestransko zanimanje za našo stranko. NRS je danes faktor javnega življenja Slovenije; prepričani smo, da se NRS v kratkem času posreči zbrati v svojih vrstah vse one, ki ljubijo istino, narod in državo.

JESENICE.

Nar. rad. str. postaja vedno močnejša in bo šla na občinske volitve s četo najboljših in najpoštenjših ljudi, kar je najboljšje jamstvo, da je NRS v resnici združila vse, kar je zdravega in čvrstega v našem malem mestu. KRO vstrajno dela na širjenju stranke v okolici in njenem jačanju v mestu. Neznatno število slabih in neodločnih ljudi so pridobili zase razni politični zmenezi, in tako smo se teh ljudi vsaj prav lepo otrsli. V stranki je ostalo vse, kar je za red, disciplino in idejo, kar je istinito radikalno. KRO si pod predsedništvom g. Vebera pridobiva vsak dan večje število pristavev. Živeli naši jeseniški radikali! — Ven s špekulant!

### Mariborski O.R.O.

Ustanovitev mestnega odbora NRS v Mariboru.

V torek, dne 11. decembra t. l. se je vršila v tajništvu NRS zelo važna seja mestnega odbora. Po strankinem statutu tvorijo mestni odbor vsi predsedniki, podpredsedniki in po en delegat vseh 5 krajevnih pododborov, ki odgovarjajo ravno tolikim mestnim okrajem.

V ta odbor so delegirali posamezni pododbori sledeče člane:

I. pododbor: dr. Müller Fero, odvetnik; Pucelj Ljudevit, dimnikarski mojster; Trošt Janko, strankin tajnik.

II. pododbor: dr. Ravnik Rudolf, odvetnik; Pirc Vinko, revident drž. žel.; Tavčar Janko, industrialec.

III. pododbor: Lipuš Slavko, polic. official; Kos Karel, trgovec; Žgank Nikolaj, vrtnar.

IV. pododbor: Kočevar Ferdo, posestnik; Škof Franjo, profesor trg. šole; Vukašinović Joca, brivski mojster.

V. pododbor: Jež Janko, ravnatelj mestn. vojn. urada; Budž Ivan, nadrevident drž. žel.; Lovc Drago, železniški delavec.

Kot starostni predsednik je otvoril sejo g. Kočevar Ferdo. Na predlog g. Ježa se je mestni odbor enoglasno tako-le konstituiral:

Predsednik: dr. Ravnik Rudolf; podpredsednik: Tavčar Janko; tajnik: Trošt Janko; blagajnik: Lipuš Slavko.

Novoizvoljeni predsednik dr. Ravnik je na to prevzel predsedstvo seje, se zahvalil za zaupanje in naprosil vse ostale člane odbora za podporo.

Pri nadaljevanju dnevnega reda je sklenil odbor sledečo resolucijo:

»Mestni odbor NRS v Mariboru, zbran na svoji konstitucijski seji v smi-

slu strankinega statuta, odločno zahteva na temelju ustave in iz gospodarskih razlogov čimprejšnjo ustanovitev mariborske oblasti.«

Odbor se je dalje bavil s smernicami glede delovanja posameznih mestnih pododborov ter so se pri tem ugovarile vse potrebne točke. Za komunalne zadeve se je izvolil poseben pododbor, sestojijo iz članov: dr. Ravnik, Kos, Jež, Pucelj in Trošt.

Za tedenske radikalne sestanke se je določil vsak četrtek v Narodnem domu.

Shod v Sp. Poljskavi.

Dne 2. t. m. se je vršil v gostilni g. Leskovarja na Pragerskem dobro uspeši radikalni shod. Predsednik krajevnice organizacije g. Dolničar, je pozdravil došle delegate iz Maribora gg. dr. Ravnika, Trošta in Ježa. Dr. Ravnik je v enournem govoru natančno obrazložil ideje narodnega radikalizma, program stranke in dosedanje delovanje. Omenil je Radičovo protidrjavno gonjo, uspehe zadnjih državnoborskih volitev in zmage klerikalne stranke v Sloveniji. Te zmage klerikalci niso znali izkoristiti in sedaj kolebajo med Beogradom in svojimi volilci, katerim vseporek mečejo pesek v oči, da bi jih preslepili. Toda ljudstvo je začelo spregledovati in današnji shod kaže jasno, da voditelji SLS izgubljajo zaupanje pri svojih volilcih. (Dolgotrajno ploskanje.) G. Vražar iz Srema je častital stranko, da ima tako izvrstnega ljudskega govornika v osebi g. dr. Ravnika in povdaril, da ga, dasiravno je on zemljoradnik, zelo vesel, da NRS tako dobro napreduje. (Živahen aplavz.) G. Trošt je v zelo živih barvah obrazložil zaupanje, ki so dali današnji samoradikalni vladi poslanci SLS, Radičevci in Spahovci in ker so se med tem časom izkazali kot zelo neresni politiki, ki prav za prav ne vedo, kaj hočejo, so začeli po nji udrihati. Samouprava je naše geslo; več občin tvor, več srezov oblast in vse oblasti v Jugoslaviji tvorijo državo. Avtonomija nas spominja na starodavne čase, ko je moral kmet tlačiti svojim gospodom in ker so takrat avtonomije razpadle, ne smemo jih zopet ustanavljati, ker so se preživele. G. Jež je podal zelo razumljiv načrt organizacije NRS in povdaril, da stranko vzdržujejo krajevnice organizacije, ki so obenem tudi glavni faktor. Pozval je navzoče, da širijo ideje naše stranke med domačini. G. Kanceler, kmet iz Čestneveca, je pozdravil smišljenike naših idej. Vse dosedanje stranke niso mogle za nas nič doseči in s takimi beraškimi strankami hočemo obračunati. Dosti se govori o 21 klerikalnih »tigrih«, je rekel, jaz pa pravim, da se teh tigrov nič ne bojimo, ker so slamnati. (Buren aplavz.) Potem so posegli v debato še železničarji gg. Vivod in Pogorelec, katerim je zadovoljivo odgovarjal g. dr. Ravnik. Nato je bil shod po dvehurnem trajanju zaključen. Pripominimo, da se je tega shoda udeležilo 78 volilcev iz Sp. Poljskave, Pragerskega in bližnjih krajev.

Ustanovni shod NRS v Krčevini pri Mariboru. Pripravljalni odbor NRS v Krčevini sklicuje ustanovni shod na ponedeljek, dne 17. decembra t. l. ob 8. uri zvečer v gostilni g. Krambergerja. Shod v Vrhljahu. V nedeljo, dne 16. decembra t. l. se vrši v gostilni g. Bračičeve ob 11. uri predp. radikalni shod. Pri tej priliki se ustanovi tudi krajevna organizacija NRS.

Ustanovni shod NRS v Krčevini pri Mariboru. Pripravljalni odbor NRS v Krčevini sklicuje ustanovni shod na ponedeljek, dne 17. decembra t. l. ob 8. uri zvečer v gostilni g. Krambergerja.

Shod v Vrhljahu. V nedeljo, dne 16. decembra t. l. se vrši v gostilni g. Bračičeve ob 11. uri predp. radikalni shod. Pri tej priliki se ustanovi tudi krajevna organizacija NRS.

## !! Zahtevajte povsod !! JUTRANJE NOVOSTI

drugi ostali na 20 let ječe v Požarevcu, katere niso prestali, kar so se imeli za hvaliti političnemu preokretu, kateri se je čez malo časa izvršil.

Dva ali tri dni pred sv. Nikolajem so bili Stevan in drugi tovariši izpušteni iz ječe in je z ladjo prispel v Beograd. Velikanska množica naroda ga je pričakovala, kot prvega boritelja za narodne pravice in ga navdušeno pozdravila. To mu je bila vsa nagrada za trpljenje, ki ga je pretrpel za Radikalno stranko in dobrobit države, katero je imel vedno pred očmi. Pravimo, edina nagrada, ker ni hotel nikoli sprejeti nobenega čina, od mnogih, ki so mu bili ponudeni. Čeprav je bil materijalno gotovo na robu propada.

Kmalu po vrnitvi iz ječe, je Stevan obolel. Inficirana rana desne noge, katere mu je bila amputirana, mu je povzročila tuberkulozo, katere ga je tirala v smrt.

Tak je bil dogodek, kakor se jaz spominjam iz časa Zaječarske bune. Jaz sem ga navedel, in zdaj še živijo člani Glavnega Radikalnega odbora, prosim, da ga v toliko popravijo, v kolikor sem ga mogoče slučajno napačno navedel.

## Objave.

### Poziv vsem radikalom!

V smislu dopisa glavnega odbora Narodne Radikalne Stranke v Beogradu od 5. decembra 1923 pozivamo vse radikale, da se čimprej organizirajo v Krajevne radikalne odbore in da v smislu strankinih statuten čimprej po občinah organizirajo redne KRO in da se v vsakem političnem srezi, kjer so organizirani vsaj trije KRO, formira SRO v smislu 37. člena strankinih statuten. Ni torej potrebno za ustanovitev rednega SRO, da obstoji v vseh občinah KRO. Glavni odbor priporoča, da se celo kupna organizacija stranke čimprej uvede, da se razvdi številčno stanje naše stranke.

V Ljubljani, 10. decembra 1923.

Predsednik: Dr. Niko Župančič, l. r.  
Sekretar: Ljubo D. Jurković l. r.

### SRO Ormož.

V delokrog mariborskega okrožnega radikalnega odbora spada tudi središče Ormož. Kakor hitro se tu ustanovi redni SRO postane njegov predsednik in podpredsednik takoj člana mariborskega ORO.

V Ljubljani, 12. decembra 1923.

Za akcijski odbor:  
Vladimir Franke, podpredsednik, l. r.  
Ljubo D. Jurković, sekretar, l. r.

Odmev »Radikalnega Glasnika«. Naše članke prepisujejo razni radikalni listi; tako je n. pr. članek »Narodno edinstvo« ponatisnila osiška »Straža« in sarajevska »Srpska Riječ«.

### Med vrstami...

ZA SMEH VSEM, VSEM, VSEM!

Narodno-socialistični tednik »Nova Pravda« prinaša v svoji zadnji številki sledečo notico:

»Velik gospod je gospod Emil Stefanović. Rad govori vsem, vsem, vsem in kdor ga posluša v »Radikal« izve, da je gospod Stefanović odstavljati in nastavlja velike župane, da je najboljši prijatelj s Pašićem in vsemi ministri, da se imajo le njegovi milosti zahvaliti ti in oni politiki, da sploh še hodijo po božji zemlji itd. Dalje je gospod Stefanović izredno dalekoviden politik in mu še na misel ne pride, da bi on kot »star« radikal sprejel »ta rmeno« izkaznico. Kaj bi z njo, ko je pa že bele navajen. Končno pravi gospod Stefanović, da bo razkril stvarrriiii, ki so veliko hujše od onih, ki jih je že enkrat pripovedoval »masam« pred pošto. In če se sedaj zamislite poleg gospoda Stefanovića še mi manj velikega gospoda futurista Podbevška, takole z lepoto, modro kravato in shani čevljičk, kdo še malo dvomi, da ni glasilo »delovnega lista« »Radikal«, resen list? Kdo, vprašamo? Gotovo vsi!«

Kdo bo sprejemal Stefanovićev »Radikal«? Kdo bobral najnovejšeglasilo Praprotnikove »Slavenske banke«? — Nihče, nihče, nihče!

Vsem, vsem, vsem!

Gospod Šemanović je ukazal vsem radikalom, da vrnejo »Jutranje Novosti«. — Kdo ga je ubogal? Nihče, nihče, nihče, nihče!

Še ena »vsem, vsem, vsem!«

Gospod Šemanović vsem, vsem, vsem propoveduje, da se poroči s hčerko blagopokojnega ministra Stojana P....ća.

V resnici obžalujemo g. P., ker mu ni bilo usojeno v življenju, da bo doživel to srečo; — ali izvedli smo, da je njegova hčerka že — omožena... Smolo pa ima ta g. Šemanović; smolo, da se mu prav od srca smejejo vsi, vsi vsi...

Vredno je, v nekoliko besedah napisati biografijo Stevana Stevanovića.

Je črnogorskega porekla, iz znamenite rodbine Vukotića. Njegovi starši so ubežali z njim iz neznanih vzrokov v Srbijo, ko je bil on še otrok. Nastanili so se pri Kladovu v vasi Petrovo selo. Njegovo prvo ime je bilo Srdan Vukotić. V Petrovem selu ga je vzel za svojega Nastas Stevanović, in mu dal ime Stevan in svoje rodbinsko ime. Kot mladenič je prišel v Beograd iz Petrovega sela, a od tu v Pančevu, kjer ga je vzel Stevan Krčeginac kot agenta za pivo. Priden in pošten, užival je velik ugled pri vseh svojih poslovnih prijateljih. Ko je bil star 20 let, se mu je že posrečilo, kupiti lončarsko delavnico, od takratnega uglednega trgovca, Dimitrija Daniča, kateri je Stevana oženil.

To je pač vse, kar se ve o poreklu tega čestitega človeka, kateri je celo svoje življenje posvetil napredku in razvoju Narodno Radikalne stranke. Že enkrat, l. 1881, ko se je vršil izbor Radikalne stranke v Kragujevcu, je bil absolutno prepričan, da bo Radikalna stranka zmagała, katere se edino le bori za dobrobit države in naroda. V. T.